

Missä olet kirja? Mihin menet kirjallisuuden- tutkimus?

Elina Arminen, Anna Logrén & Erkki Sevänen (toim.): Kirjallinen elämä markkinaperustaisessa mediayhteiskunnassa, Tampere, Vastapaino, 2020, 428 s.

Kirjallinen elämä markkinaperustaisessa mediayhteiskunnassa -teos tuo kiinnostavalla tavalla suomalaista kirjamaailmaa tarkastelun kohteeksi. Se näyttää, mitä digitalisaatio, globalisaatio ja markkinallistuminen tekevät kirjalle, lukemiselle, lukemisen kulttuureille sekä millaisin kirjallisuudentutkimuksen välinein näihin ilmiöihin voi tarttua.

Suomalaisen kirjallisen elämän syvyys – tekstimaailman laajuus ja sen yhteys institutionaaliin rakenteisiin – näytetään kahdessatoista artikkelissa, joiden aineistona ovat muun muassa kirjastojen lainaustilastot, kirjailijoiden blogit ja muut kirjallisuusblogit, akateemisen lukemisen uudet muodot, lukupiirit, ylioppilaskirjoitusten lukutaidon koe ja runouden lukeminen – sekä kuunteleminen. Kirjallisuutta tarkastellaan niin kulttuurintuotannon ja -politiikan kehityksessä kuin yksilöllisenä ja yksityisenä toimintana, mutta ennen kaikkea monimuotoisena ilmiönä, johon niin tutkimuksen kuin opetuksen maailman on reagoitava. Kati Launis ja Aino Mäkikalli, jotka artikkelissaan kirjoittavat nuorten lukemistottumuksista, suuntaavat kohti tulevaa esittäessään, että nuorten lukuharrastusta edistäisi verkkomaailman mukaan tuominen nykylukion kirjallisuustarjontaan nykyistä tiiviimmällä tavalla. Heidän mukaansa esimerkiksi verkon lukija- ja kirjoittajayhteisöjen näkeminen tärkeänä osana lukemisen maailmaa voisi toimia keinona houkutella oppilaat kaunokirjallisuuden äärelle. Historiatietoisien lähestymistavan rinnalla Launis ja Mäkikalli painottavat eläytyvän lukutavan korostamisen tärkeyttä. Äänikirjojen maailma ei valitettavasti ole mukana *Kirjallinen elämä* -teoksen analyyseissa, mutta Siru Kainulaisen artikkeli, jossa käsitellään runouden lukemisen lisäksi lavarunoutta, valottaa taiteen, ja erityisesti siis runouden, kuuntelemisen ja kollektiivisen kokemisen puolta. Runous näyttäytyy elämyksellisenä, moniaistisena kokemuksena, ja myös runouden lukemisesta tulee aktiivinen ja yhteisöllinen tapahtuma.

Vaikka ylijarjautumisen kaltainen ilmiö ei olekaan teoksen polttopisteessä, siihen tullaan ottaneeksi kantaa: artikkelikokoelman toimittajien mukaan suomalainen kirjallisuus on liikkeessä myös siinä merkityksessä, että kielten ja kulttuurien kohtaamisia tapahtuu uudella tavalla. Loppusanoissaan he ilmoittavat, että ”viime vuosikymmeninä suomalainen kirjallinen elämä on myös avautunut

laajemmin kansallisesta eristyneisyydestään ja suuntautunut uudella tavalla entisten rajojensa ulkopuolelle”. Näin *Kirjallinen elämä* -teos tulee tarjonneeksi oman kiinnostavan lisänsä Olli Löytyn *Jäähyväiset kotimaiselle kirjallisuudelle* -esseekokoelman myötä tänä keväänä syntyneeseen keskusteluun kotimaisesta kirjallisuudesta, sen kaanonista ja laajemmin myös tutkimusparadigmoista. Esimerkiksi Jopi Nyman näyttää artikkelissaan, joka käsittelee Matti Röngän Viktor Kärppä -dekkareita ja erityisesti *Tappajan näköinen mies* -romaanin, miten neuvottelu kielellisistä ja kulttuurisista eroista on osa suomalaisuuteen kuulumisen määrittelyprosessia sekä miten dekkari- tai rikoskirjallisuus voi auttaa lukijaa näkemään esimerkiksi kaupungin monikulttuurisena urbaanina tilana. Nyman tarttuu aiheeseensa rajatutkimuksen (border studies) keinoin. Rajaa ja rajamaisemaa ei nähdä ainoastaan geopolittisessä merkityksessä vaan ne ovat ennen kaikkea sosiokulttuurisia ilmiöitä, jotka valtavat suomalaisuudenkin kaltaista kategorialta ja identiteettiä sekä ennen kaikkea siihen liittyviä valtakamppailuja tuoreesta näkökulmasta.

Siinä missä Nyman ja suurin osan teoksen kirjoittajista käsittelee nykykirjallisuuden ja -kulttuurin ilmiöitä, Mika Hallilan aiheena on kirjallisuushistorian kirjoittaminen sekä kirjallisuuden arvottamisen ja kanonisoinnin kysymykset. Hallila ottaa tarkemman analyysin kohteeksi Markku Eskelisen *Raukoilla rajoilla* -teoksen (2016) ja erityisesti sen vastaanoton. Olen itsekin osallistunut keskusteluun, mutta silti toistan tässä teoksen keskeisen ongelman: keskittymisen pelkäästään suomenkieliseen proosaan. Vaikka teoksella varmasti on ansionsa, ei voi välttyä ajattelemasta, että sen myötä kirjallisuudentutkimus siirtyy reippaasti ajassa taaksepäin. Aikaisemmasta, pelkäästään suomenkieliseen kirjallisuuden keskittymään kirjallisuushistorian ilmestymisestä lienee lähes 70 vuotta. Lisäksi teos huokuu sellaista aikaa, jolloin kirjallisuushistorian kirjoittamisessa nojattiin yhden miehen asiantuntemuksen varaan. Eskelisen kirjan saaman ristiriitaisen vastaanoton Hallila toki tuo esiin, mutta hän kirjoittaa myös, että mikäli teos ei olisi ollut tyyliltään niin poleeminen, sitä olisi saatettu pitää varsin tärkeänä suomalaisen kirjallisuudenhistorian täydentäjänä ja uudelleen arvioijana. Jos ylirajaisuuden kaltaiset piirteet näkee osana nykykirjallisuutta ja kirjallista menneisyyttä, tämänkaltaisen lopputulema on kuitenkin ongelmallinen. Tietenkin voi olla myös niin, että mikäli Eskelisen viitoittamalla tiellä on niin paljon kannattajia kuin Hallila antaa ymmärtää, ajatus suomalaista kirjallisuutta koskevan tutkimuksen paradigmanvaihdosta on vielä varsin kaukana.

Kaiken kaikkiaan *Kirjallinen elämä* kuitenkin tarjoaa tärkeitä näkökulmia kirjallisuuden moninaisuuden ja erityisesti kirjallisuuden vastaanotossa tapahtuneiden muutosten tutkimiseen. Se näyttää, miten digitalisaatio, globalisaatio ja liike-elämän lainalaisuudet – ja näiden ilmiöiden yhteenkietoutuminen – ovat monimutkaistaneet suomalaisen kirjallisuuden ja kansallisen kulttuurin kaltaisten käsitteiden määrittelyä. Lähtökohdiltaan artikkelikokoelma nojaa sosiologisesti suuntautuneen kirjallisuudentutkimuksen pitkään traditioon Antti Eskolan ja Katarina Eskolan toimittamasta *Kirjallisuus Suomessa* (1974)

-teoksesta lähtien, mutta loppujen lopuksi kirjallista elämää jäsennetään hyvinkin erilaisista tutkimustraditioista käsin. Monissa artikkeleissa tuodaan esiin lukemisen vähentyminen ja erityisesti huoli nuorten lukemiskulttuurin muutoksesta. Korona-ajan mukanaan tuoma kirjamyynnin ja lukemiseen käytetyn ajan lisääntyminen jäävät tulevien tutkimusten aiheiksi.

Heidi Grönstrand

Kirjallisuus

Grönstrand, Heidi 2017. Jännitteinen proosahistoria (Markku Eskelinen, *Raukoilla rajoilla. Suomenkielisen proosakirjallisuuden historiaa*). *Niin & Näin* 1/2017, 142–143.